

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

ПУКА Михайло Павлович - аспірант кафедри державно-правових і гуманітарних наук Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ORCID: 0009-0002-3635-9587

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.3.29>

У статті проаналізовано законодавчу базу щодо регулювання питань укладення електронних правочинів та реалізації електронної торгівлі. Підкреслено вагомість Закону України «Про електронну комерцію», який безпосередньо визначив розуміння поняття «електронна торгівля». З'ясовано, що на розвиток електронної торгівлі безпосередньо вплинула російсько-українська війна, яка змінила не лише місце проживання багатьох українців, а й їх можливість купувати певні товари у звичних для них місцях.

Ключові слова: законодавство, електронна торгівля, інтернет, електронні правочини, інтернет-магазини, держава, суспільство.

Постановка проблеми

Необхідною умовою розвитку сфери електронної торгівлі є цілеспрямована державна політика, а також належна законодавча база, що цілком відповідає б потребам суспільства. Україна досить швидко адаптувалась до цифрової індустрії, проте наявні законодавчі прогалини та відсутність повноцінного державного контролю не дозволяють відповідним чином забезпечити захист усіх процесів електронної торгівлі, а також права й інтереси її учасників.

Стан дослідження проблеми

Дослідженням окремих аспектів електронної торгівлі займалися такі вчені, як: Заяць О., Новицький А., Плотнікова Л., Позняков С., Синявська О., Якоб Є. та ін. Однак питанню законодавчого регулюван-

ня електронної торгівлі було приділено недостатньо уваги, що поставило перед нами завдання його опрацювати.

Метою даної статті є дослідження історико-правового аспекту щодо становлення та розвитку законодавства України в сфері електронної торгівлі.

Виклад основного матеріалу

В історичному ракурсі розгляду даного питання доцільно акцентувати увагу на тому, що у 1991 році було прийнято Закон України «Про захист прав споживачів», норми якого покликані були регулювати відносини між споживачами товарів, робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг різних форм власності, встановлювати права споживачів, а також визначати механізм їх захисту та основи реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів [1]. Вже тоді у змісті Закону законодавець закріпив розуміння понять «засоби дистанційного зв'язку» як електронні комунікаційні мережі, поштовий зв'язок, телебачення, інформаційні мережі, зокрема інтернет, які можуть використовуватися для укладення договорів на відстані, а також «договір, укладений на відстані» як договір, укладений продавцем (виконавцем) із споживачем за допомогою засобів дистанційного зв'язку [1]. Пізніше в Законі України «Про захист прав споживачів» (який ще набирає чинності) 2023 року чітко визначено

розуміння поняття «дистанційний договір» як договір, укладений без одночасної фізичної присутності суб'єкта господарювання і споживача, з використанням виключно засобів дистанційного зв'язку, у тому числі електронного, до та під час його укладення [2].

Законодавчим підґрунтям для здійснення електронних правочинів та реалізації електронної торгівлі стало прийняття наступних нормативно-правових актів:

- Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», що встановив основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів [3];

- Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», норми якого означили правові та організаційні засади електронної ідентифікації та надання електронних довірчих послуг, права та обов'язки суб'єктів відносин у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг, порядок здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг [4];

- Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги», що врегулював відносини між виконавцем та споживачем щодо надання цифрового контенту та/або цифрової послуги, а також означив розуміння цифрового середовища як апаратного, програмного забезпечення та будь-яке мережеве підключення, що використовується з метою отримання доступу до цифрового контенту та/або цифрової послуги та забезпечує можливість їх використання споживачем [5].

Якщо говорити про безпосередній закон у сфері електронної торгівлі, то необхідно згадати про законопроект «Про електронну торгівлю (комерцію)» від 16 березня 2010 року за № 6086-2, що був внесений на розгляд парламенту народними депутатами України Коржем В. та Мороко Ю. Відповідно до статті 1 цього законопроекту закон (у разі його прийняття) покликаний був регулювати відносини (права, обов'язки) суб'єктів, що виникають при оформленні

й здійсненні правочинів із продажу та/або постачання товарів, виконання робіт і надання послуг та інших, з ними пов'язаних, юридичних дій на основі електронних засобів і технологій у інформаційно-телекомунікаційних системах загального користування, що разом утворюють сферу електронної торгівлі (комерції) [6].

Попри вищезгаданий досвід, вагомий момент в українському правовому полі відіграло прийняття у 2015 році Закону України «Про електронну комерцію», який окреслив організаційно-правові засади діяльності у сфері електронної комерції в Україні, встановив порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-комунікаційних систем та визначив права і обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції [7]. Згідно Закону «електронна торгівля – це господарська діяльність у сфері електронної купівлі-продажу, реалізації товарів дистанційним способом покупцю шляхом вчинення електронних правочинів із використанням інформаційно-комунікаційних систем» [7].

Варто зазначити, що електронна торгівля об'єднує широкий спектр бізнес-операцій, включаючи: встановлення контакту, наприклад, між потенційними замовником і постачальником; обмін інформацією, до і післяпродажну підтримку (інформацію про продукти і послуги, інструкції з використання продукту, відповіді на запитання); продаж; електронну оплату (з використанням електронного переказу грошей, кредитних карток, електронних чеків, електронних грошей); управління доставкою та її відстеження для фізичних продуктів, безпосередню доставку продуктів, що можуть розповсюджуватися електронним шляхом; організація створення та функціонування віртуальних підприємств – групи незалежних компаній, які об'єднують свої зусилля для одержання можливостей надання продуктів і послуг, недоступних для окремих компаній; бізнес-процеси, що розділяються, спільно керовані компанією та її торговими партнерами [8, с. 12]. Крім цього, електронна торгівля об'єднує широкий спектр телекомунікаційних технологій, включаючи електронну пошту, факс,

технологію електронного обміну даними й електронні платежі, які призначені для задоволення потреб фізичних та юридичних осіб, органів державної влади в телекомунікаційних послугах. Кожна з цих технологій може бути використана для підтримки електронної торгівлі у відповідному для неї контексті [8, с. 12].

Фундаментальні принципи електронної торгівлі також мають законодавче підкріплення у нормах Цивільного кодексу України [9] та Господарського кодексу України [10].

У науковій літературі при вживанні терміну «електронна торгівля» («електронна комерція») найчастіше мається на увазі лише використання інтернету та інших мережевих технологій. Саме так трактують електронну торгівлю автори доповіді ЮНКТАД про електронну торгівлю. З їх позицій електронна комерція – це «автоматизовані бізнес-процеси (внутрішньо- і міжфірмовий) на базі підключених до досяжних мереж комп'ютерів» [11, с. 141].

Сьогодні, із розширенням та поглибленням інтернет-зв'язку, створенням сучасних інтернет-платформ, ринок електронної торгівлі набув вагомого значення. Покупки в інтернеті – це досить швидко та зручно. До того ж, на розвиток електронної торгівлі безпосередньо вплинула і російсько-українська війна. Це пояснюється тим, що війна змінила не лишень місце проживання багатьох українців, а й їх можливість купувати певні товари у звичних для них місцях.

В Україні зараз один із найбільш діджиталізованих e-commerce. У нас розповсюджена схема роботи Direct-to-Consumer, коли постачальники безпосередньо продають свою продукцію напряму споживачам без посередників. Також активно використовується соціальна комерція в соцмережах, є можливість зручно робити покупки через мобільні додатки, оплачуючи їх за допомогою Apple Pay, Google Pay, мобільного банкінгу тощо [12]. Найчастіше користувачі соціальних мереж шукають інтернет-магазини через Facebook, Instagram, де купляють одяг, косметику, побутові речі для дому, різне приладдя та інше.

Разом з тим, у цьому питанні варто говорити про відсутність закону, який би чітко врегулював правовідносини в інтернет-мережі. Тобто, щодень активно створюються нові сайти, на яких функціонують різні онлайн-магазини, надається інформація про товари і послуги, здійснюється торгівля, але при цьому немає відповідного законодавчого підґрунтя.

До того ж, при введенні електронної торгівлі фіксуються ряд порушень Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», нормами якого чітко визначено, що «мовою обслуговування споживачів в Україні є державна мова. Підприємства, установи та організації всіх форм власності, фізичні особи-підприємці, інші суб'єкти господарювання, що обслуговують споживачів, здійснюють обслуговування та надають інформацію про товари (послуги), у тому числі через інтернет-магазини та інтернет-каталоги, державною мовою. Суб'єкт електронної комерції, зареєстрований в Україні, під час своєї діяльності та в разі поширення комерційного електронного повідомлення зобов'язаний забезпечити надання всієї інформації, визначеної Законом України «Про електронну комерцію», в тому числі щодо предмета електронного договору, державною мовою. Інформація про товари та послуги на території України надається державною мовою. Виробники (виконавці, продавці) в Україні всіх форм власності надають споживачам інформацію про вироби (товари), роботи чи послуги державною мовою. В інформації про вироби (товари), роботи чи послуги, наданій державною мовою, допускається використання слів, скорочень, аббревіатур та позначень англійською мовою та/або з використанням літер латинського та/або грецького алфавітів» [13]. Ці порушення переважно стосуються відсутності української версії веб-сайтів інтернет-магазинів, мови інформації про товари та послуги, реклами та інше.

На жаль, у правовому полі роль електронної торгівлі ще не до кінця означена. Також держава, через систему певних органів чи уповноважених осіб, і досі не встано-

вила тісний взаємозв'язок зі сферою електронної торгівлі.

Висновки

Отже, резюмуючи теоретичну сторону питання становлення та розвитку законодавства України щодо електронної торгівлі, можна зробити наступні висновки: 1) у сучасному світі електронні платформи торгівлі набувають особливого значення. Це пояснюється тим, що людям зручно й вигідно здійснювати покупки в інтернеті, при цьому, заощаджуючи на придбанні певних товарів. А інтернет-магазини, інтернет-майданчики відповідно не потребують великого штату продавців, оренди приміщень чи складів; 2) наявна законодавча база щодо ведення електронної торгівлі є недосконалою, так як розпорошеність норм, їх колізійність та фрагментарність не дозволяють говорити про правову захищеність суб'єктів цієї торгівлі; 3) фіксуються ряд порушень, пов'язаних із відсутністю української версії веб-сайтів інтернет-магазинів, мовою інформації про товари та послуги, рекламою тощо; 4) відсутній належний державний контроль у сфері електронної торгівлі, тобто відсутній уповноважений орган або особа, наділена владними повноваженнями, які б відповідали за формулювання і реалізацію державної політики у даній сфері.

Література

1. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12/conv#n413>.
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 10.06.2023 р. № 3153-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text>.
3. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.
4. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.
5. Про цифровий контент та цифрові послуги: Закон України від 10.08.2023 р.

№ 3321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text>.

6. Про електронну торгівлю (комерцію) від 16 березня 2010 року за № 6086-2: законопроект. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/LF4P202A?an=2>.
7. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 45. Ст. 410.
8. Новицький А., Позняков С. Сутність та зміст поняття «електронна торгівля». *Правова інформатика*. 2007. № 1(13). С. 7-13.
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
10. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
11. Плотнікова Л. І. та ін. Сутність електронної торгівлі у світовій економіці. *БІЗ-НЕС ІНФОРМ*. 2019. № 1. С. 139-144.
12. Електронна комерція в Україні: правила для бізнесу. URL: https://biz.ligazakon.net/analitics/226702_elektronna-komertsyav-ukran-pravila-dlya-bznesu.
13. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>.

Puka Michail

ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF UKRAINIAN LEGISLATION REGARDING ELECTRONIC TRADE: HISTORICAL AND LEGAL ASPECT

The article analyzes the legislative framework for the regulation of electronic transactions and the implementation of electronic commerce. The importance of the Law of Ukraine «On Electronic Commerce» is emphasized, which directly defined the understanding of the concept of «electronic commerce». It was found that today, with the expansion and deepening of Internet communication, the creation of modern Internet platforms, the market of electronic commerce has gained significant importance. In addition, the Russian-Ukrainian war had a direct impact on the

development of e-commerce. This is explained by the fact that the war changed not only the place of residence of many Ukrainians, but also their ability to buy certain goods in their usual places. Attention is focused on the absence of a law that would clearly regulate legal relations on the Internet. That is, every day new sites are actively created, on which various online stores function, information about goods and services is provided, trade is carried out, but there is no corresponding legal basis. In addition, it was established that a number of violations of the Law of Ukraine «On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as a State Language» were recorded during the introduction of electronic commerce, which mostly relate to the lack of Ukrainian versions of online store websites, the language of information about goods and services, advertising, and more. It was concluded that: 1) in the modern world, electronic trade platforms are gaining special importance. This is due to the fact that it is convenient and

profitable for people to make purchases on the Internet, while saving money on the purchase of certain products. And online stores, online sites, respectively, do not need a large staff of sellers, rent of premises or warehouses; 2) the existing legal framework for conducting electronic trade is imperfect, since the dispersion of norms, their conflicting nature and fragmentation do not allow us to talk about the legal protection of the subjects of this trade; 3) a number of violations related to the lack of a Ukrainian version of the websites of Internet stores, the language of information about goods and services, advertising, etc. are recorded; 4) there is no proper state control in the field of electronic commerce, that is, there is no authorized body or person endowed with powerful powers that would be responsible for the formulation and implementation of state policy in this field.

Key words: *legislation, electronic trade, Internet, electronic transactions, online stores, state, society.*